

مقاله

جو حاکم بر خانواده

زندگی در کلاس

ایمان روحی دهکردی
کارشناس ارشد علوم حدیث و قرآن

بخش سوم

اشاره

در دو شماره گذشته تلاش شد تا با ترسیم روابط خانواده و کلاس درس، راهی برای موفقیت در تحصیلات آینده دانش‌آموزان گشوده شود. نویسندگان با نگاهی پژوهشی و با رویکردی نظری به این رابطه پرداخته است و در این نوبت به عنوان یک حرکت آسیب‌شناسانه آموزشی، افت تحصیلی را در ارتباط با خانواده مطرح کرده و چند پیشنهاد حاصل از پژوهش را ارائه کرده است. باشد که این پیشنهادها راهی روشن‌تر به سوی آینده مدرسه و کلاس و درس بگشاید.

کلیدواژه‌ها: افت تحصیلی، محیط خانواده، بهداشت روانی

۵۰

رشد آموزش عالی
دوره ۱۵
شماره ۴
تابستان ۱۳۹۱

خانواده و افت تحصیلی

محیط غم‌آلود اختلاف، بگو مگو و حتی سکوت ناشی از قهر، برای کودکان و حتی نوجوانان دردآور و خردکننده است و نتایج اسفباری به دنبال دارد که غالباً سبب افت تحصیلی دانش‌آموز می‌شود. علل و عوامل افت تحصیلی دانش‌آموزان را می‌توان از ابعاد متفاوت طبقه‌بندی کرد که بررسی تمامی این ابعاد در قلمرو یک مقاله نمی‌گنجد، اما برای سهولت بحث شاید بتوان این عوامل را به چهار مقوله تقسیم کرد: ویژگی‌های فردی دانش‌آموز؛ محیط آموزشی و مدرسه؛ ویژگی‌های خانواده دانش‌آموزان؛ عوامل اجتماعی.

در این جا علل و عوامل خانوادگی مؤثر بر افت تحصیلی دانش‌آموزان، نظیر محیط خانواده، جو عاطفی و روانی خانواده، بی‌سوادی یا کم‌سوادی والدین، تغییر محل سکونت خانواده، ناکافی بودن امکانات داخل خانه، بیماری جسمی و روانی والدین، ناآگاهی والدین از شیوه‌های مطالعه، و فقر اقتصادی خانواده مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرند.

تعریف افت تحصیلی

کاربرد اصطلاح «افت تحصیلی» یا «تلاف»^۱ در آموزش و پرورش، از زبان اقتصاددانان گرفته شده است. آنان آموزش و پرورش را به صنعتی تشبیه می‌کنند که بخشی از سرمایه و مواد اولیه را که باید به محصول نهایی تبدیل می‌شود، تلف کرده و نتیجه مطلوب و مورد انتظار را به بار نیاورده است. شاید این تشبیه چندان خوشایند نباشد و اصطلاح «قصور در تحصیل» یا «واماندگی در تحصیل» از آن مطلوب‌تر باشد.

وقتی صحبت از افت تحصیلی می‌شود، منظور تکرار پایه تحصیلی در یک دوره و ترک تحصیل پیش از پایان دوره است. به عبارت دیگر، افت تحصیلی جنبه‌های متفاوت شکست تحصیلی، چون غیبت مطلق از مدرسه، ترک تحصیل قبل از موعد مقرر، تکرار پایه تحصیلی، نسبت میان سنوات تحصیلی دانش‌آموزان و سال‌های مقرر آموزش، کیفیت نازل تحصیلات دانش‌آموزان در مقایسه با آنچه باید باشد و کسب محفوظات به‌جای معلومات را شامل می‌شود.

بدون تردید هیچ نظام آموزشی نمی‌تواند صد در صد به اهداف آموزشی خود برسد، ولی موفق بودن هر نظام آموزشی، به نزدیک‌تر شدن هر چه بیشتر به اهداف تعیین شده بستگی دارد. برای نزدیک‌تر

شدن به اهداف نظام آموزشی حتماً می‌باید عوامل مؤثر بر افت تحصیلی را شناخت و اثرهای آن را کاهش داد. یکی از مهم‌ترین این عوامل، ویژگی‌های خانوادگی است که سبب بروز و ظهور افت تحصیلی می‌شود. زیرا خانواده یک نهاد اجتماعی کوچک است که اولین کانون تربیتی به حساب می‌آید و کودک مقدار قابل توجهی از وقت خود را در آن می‌گذراند.

محیط خانواده

صاحب‌نظران روان‌شناسی و علوم تربیتی یکی از مهم‌ترین نهادهای مؤثر در تربیت و رفتار آدمی را «سازمان خانواده» می‌دانند. زیرا محیط خانواده اولین و بادوام‌ترین عامل در تکوین شخصیت کودکان و نوجوانان و زمینه‌ساز رشد جسمانی، اخلاقی، عقلانی و عاطفی آنان است. علاوه بر این، اهمیت خانواده و نقش آن در تربیت کودکان تقریباً در تمامی کتاب‌های روان‌شناسی، تعلیم و تربیت و... به‌طور مستقیم و غیرمستقیم مورد بحث و بررسی قرار گرفته و طبعاً در هر نوشته‌ای این موضوع از بعد یا ابعاد خاصی مطرح شده است. برای مثال، در کتاب «روان‌شناسی تربیتی» دکتر شریعتمداری آمده است: «اگر انتظارات والدین از کودکان معقول و با واقع‌بینی همراه باشد، اختلالی در رفتار آن‌ها ایجاد نمی‌شود. اما در برابر انتظارات ناروا، گاه کودک خودسر و بی‌پروا می‌شود و قوانین و مقررات را زیر پا می‌گذارد. کودک از مشاهده، رفتار والدین به تدریج آن‌ها را می‌شناسد و راه و رسم زندگی را نیز با تقلید از اعمال آن‌ها فرا می‌گیرد و آنچه درباره، پدر و مادر درک می‌کند، به دیگران تعمیم می‌دهد.»

کودک آداب معاشرت را از مشاهده، رفتار افراد خانواده در موارد و مواقع گوناگون یاد می‌گیرد. برای مثال، وقتی پدر و مادر یا سایر افراد خانواده‌اش را می‌بیند که زیاد می‌گویند و کم‌تر عمل می‌کنند، یا از دروغ‌گویی و چالپلوسی باکی ندارند، او نیز همین صفتهای زشت اجتماعی را خواهد داشت. برعکس، اگر افراد خانواده‌اش همیشه از کمک به مردم و راست‌گویی و صداقت لذت ببرند، کودک نیز به احتمال زیاد دارای همین صفتهای پسندیده خواهد بود و... هم‌چنین، ارزش‌های اجتماعی در دوران زندگی فرد غالباً همان ارزش‌هایی خواهند بود که او از خانواده‌اش آموخته است. پایه عقاید و افکار اجتماعی کودک از قبیل علاقه به تسامح یا تعصب یا طرفداری از حق نیز در خانه و خانواده پی‌ریزی می‌شود.

یکی از عواملی که در افت تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر زیادی دارد، بی‌سوادی یا کم‌سوادی والدین است. زیرا بی‌سوادی یا کم‌سوادی والدین هم از نظر عدم درک وظایف مدرسه، برنامه‌های آن و تداوم حضور مرتب دانش‌آموزان در مدرسه، مشکلاتی برای تحصیل آنان فراهم می‌کند، و هم از نظر ناتوانی آنان در کمک فکری و عملی به امور برنامه‌درسی دانش‌آموزان در منزل، از پیشرفت مناسب تحصیلی فرزندان می‌کاهد.

با مطالعه وضعیت تحصیلی و اجتماعی کودکان می‌توان به این نتیجه دست یافت که ۷۰ درصد رشد کودکان تحت تأثیر واقعیت‌های زندگی خانواده (رفتار، نگرش‌ها، خصوصیات شخصیتی، توانایی‌های ذهنی، مقام و موقعیت اجتماعی و محیط زندگی اولیا) قرار دارد. دوپن و همکاران او، اثر محیط خانوادگی بر رشد کلامی کودک را مورد تحلیل قرار دادند و بر تأثیر مهم خانواده در ایجاد مهارت‌های کلامی تأکید داشتند.

جو عاطفی و روانی در خانواده

منظور از جو عاطفی خانواده، نحوه ارتباط و طرز برخورد افراد یک خانواده با هم است. نظر افراد خانواده نسبت به هم و علاقه، آن‌ها به یکدیگر و چگونگی دخالت آن‌ها در کارهای هم و همکاری یا رقابت آن‌ها با یکدیگر، نحوه ارتباط ایشان را نشان می‌دهد. هر خانواده‌ای برخوردار از شکل خاصی از فضای روانی-عاطفی است که تعیین‌کننده، نوع رفتارها و روابط بین اعضای آن است که ممکن است به سه صورت زیر ظاهر گردد:

۱. فضای پذیرنده و احترام متقابل به یکدیگر؛

۲. عدم دخالت در کار یکدیگر و آزادی مطلق؛

۳. دیکتاتوری یا حاکمیت یک نفر بر اعمال و رفتار دیگران.

نحوه ارتباط والدین با یکدیگر و با دیگر اعضای خانواده و امنیت یا عدم امنیت در خانه، اثر مستقیم بر کودکان دارد. چنانچه والدین نتوانند محیطی آکنده از صفا و صمیمیت به وجود آورند، محیط خانواده به کانون تشنج، بگو مگو، اختلافات ریشه‌دار و درگیری مکرر والدین تبدیل می‌شود. در نتیجه بچه‌ها شدیداً احساس عدم امنیت می‌کنند و می‌کوشند از خانه و خانواده بگریزند. به دنبال این شرایط،

دانش‌آموز دچار افت تحصیلی خواهد شد. وقتی محیط خانواده آکنده از محبت و احترام باشد، دانش‌آموز از آن احساس رضایت می‌کند، از تشویق و دلگرمی والدین خود برخوردار می‌شود، از بودن با اولیای خود لذت می‌برد، محیط خانه را به محیط بیرون از خانه ترجیح می‌دهد و از کمک و راهنمایی والدین خود بهره‌مند می‌شود. اگر والدین نیاز فرزندان را بر نیآورند، این کودکان در برخوردهای خود با موقعیت‌ها یا افراد جدید، از احساس امنیت و اطمینان به نفس کافی برخوردار نیستند.

والدین باید با اطلاع از وضعیت روحی و جسمانی و وضعیت تحصیلی فرزند خود و نیز آگاهی از چگونه توجه و کمک به او که در سایه همکاری و هماهنگی با مربیان انجام خواهد گرفت، بستر و فضای لازم برای پیشرفت تحصیلی فرزند خود فراهم و او را راهنمایی کنند و به جای دخالت یا انجام تکالیف فرزند خود، فقط نظارت و مساعدت لازم را برای انجام کار توسط خود او به عمل آورند.

بی‌سوادی یا کم‌سوادی والدین

یکی از عواملی که در افت تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر زیادی دارد، بی‌سوادی یا کم‌سوادی والدین است. زیرا بی‌سوادی یا کم‌سوادی والدین هم از نظر عدم درک وظایف مدرسه، برنامه‌های آن و تداوم حضور مرتب دانش‌آموزان در مدرسه، مشکلاتی برای تحصیل آنان فراهم می‌کند، و هم از نظر ناتوانی آنان در کمک فکری و عملی به امور برنامه‌درسی دانش‌آموزان در منزل، از پیشرفت مناسب تحصیلی فرزندان می‌کاهد. زیرا برخی از دانش‌آموزان در امور تحصیلی خود نیازمند ساعات آموزشی خارج از اوقات رسمی کلاس و مدرسه‌اند. برای این قبیل دانش‌آموزان، به علل متعدد، آموزش در مدرسه کافی نیست و لازم است پس از خروج از مدرسه کمک‌های آموزشی اضافی از منابع دیگر دریافت کنند.

والدین باسواد، علاوه بر نقش کمک‌رسانی در آموزش فرزندان خود، الگوی مجسمی از یک فرد باسواد نیز به شمار می‌آیند. سواد والدین در تحصیل فرزندان نقش دوجانبه‌ای دارد؛ از یک‌سو برای آنان جنبه کمک آموزشی دارد و از سوی دیگر انگیزه‌ای برای درس خواندن آنان می‌شود. بی‌سوادی والدین نیز آسیب دوجانبه‌ای دارد. این قبیل والدین نه تنها نمی‌توانند از نظر آموزشی و تحصیلی به فرزندان خود کمک کنند، بلکه الگوی تقلیدی نامناسبی برای فرزندان خود هستند.

تغییر محل سکونت خانواده

گاهی علت افت تحصیلی، تغییر محل سکونت دانش آموز و به تبع آن، انتقال از مدرسه‌ای به مدرسه دیگر است. زیرا ممکن است فرد نتواند به سهولت خود را با محیط جدید، دانش آموزان و معلمان جدید وفق دهد. مدت زمان زیادی طول می کشد تا فرد تغییر وضع موجود را بپذیرد و بتواند با هم‌کلاسان خود ارتباط برقرار کند و به جمع آنان بپیوندد. اغلب دانش آموزانی که به شهر و مدرسه‌ای خاص انس گرفته‌اند، وقتی مهاجرت می کنند و به شهر و مدرسه دیگری می روند، ابتدا نسبت به محیط جدید استرس و نگرانی دارند و مدت زمان زیادی طول می کشد تا خود را با محیط جدید سازگار کنند. همین امر ممکن است باعث افت تحصیلی آنان شود.

ناکافی بودن امکانات داخل خانه

فراهم کردن میز و صندلی و اتاق مخصوص مطالعه برای خانواده‌هایی که در یک اتاق زندگی می کنند، بسی دشوار است. برخی از دانش آموزان جای مناسبی برای درس خواندن در خانه ندارند و مجبور می شوند برای پیدا کردن مکانی آرام بدون سر و صدا برای مطالعه به کتابخانه یا مدرسه بروند.

بیرون رفتن دانش آموزان از خانه به هر نیتی که باشد ممکن است مشکلاتی را برای آنان و خانواده‌هایشان به وجود آورد. برخی از دانش آموزان عادت دارند شبها مطالعه کنند و شلوغ بودن خانه و نداشتن مکانی مناسب باعث می شود که آنان نتوانند به خوبی از عهده انجام تکالیف خود برآیند و در نتیجه دچار افت تحصیلی می شوند. دانش آموزی که در خانواده، مثلاً هشت نفری، در تنها اتاق خانه مجبور به درس خواندن می شود، فرصت محدود درس خواندن در محیط خانه را از دست می دهد؛ زیرا یکی از افراد خانه می خواهد تلویزیون تماشا کند، دیگری قصد استراحت دارد، سومی می خواهد درس خود را با صدای بلند تکرار کند و آن دیگری سکوت محض را طلب می کند.

بیماری جسمی و روانی والدین

بیماری جسمی یا روانی یکی از والدین باعث می شود که دانش آموز دچار افسردگی و ناامیدی از درس و مدرسه شود و مدام در این فکر باشد که چگونه پدر و مادر خود را معالجه کند. گاهی کانون گرم خانواده دچار تزلزل و به محیطی سرد و بی روح تبدیل می شود. بیماری والدین گاهی مانع نظارت صحیح بر درس و رفتار فرزندان می شود و ممکن است دانش آموز نسبت به مدرسه و کلاس

درس بی تفاوت شود. علاقه و انگیزه خود را به ادامه تحصیل از دست بدهد و زمینه برای افت تحصیلی او فراهم شود. برای مثال، پدری که دچار ناراحتی جسمی و روانی باشد، نمی تواند نظارتی بر رفت و آمد فرزند خود داشته باشد و لذا ممکن است دانش آموز به جای آن که به مدرسه برود، به مکان های دیگری رفت و آمد کند و همین امر زمینه را برای سوءاستفاده های جنسی و جسمی فراهم آورد. بدین ترتیب، دانش آموز کم کم از ادامه تحصیل منصرف می شود، به جمع ترک تحصیل کنندگان می پیوندد.

ناآگاهی والدین از شیوه های مطالعه

ممکن است دانش آموز شیوه های صحیح مطالعه را نیاموخته باشد و نداند چه موقع، کجا و چگونه باید مطالعه کند. والدین نیز ممکن است زمینه های مناسب مطالعه را برای او فراهم نکرده باشند. یا به علت ناآگاهی از شیوه های صحیح مطالعه، دانش آموز یاد نگرفته باشد که پس از بازگشت از مدرسه باید مدتی استراحت کند و سپس به مطالعه درسی خود بنشیند. به علاوه، پس از یک ساعت مطالعه، حداکثر نیم ساعت استراحت کند. برخی از والدین به طور مداوم به فرزندان خود می گویند درس بخوانید و مطالعه کنید، ولی هرگز نمی گویند چگونه مطالعه کنید و روش های صحیح مطالعه را نمی دانند.

فقدان یا عدم حضور والدین

فقدان یا غیبت پدر و مادر یا یکی از آن ها (در اثر طلاق یا مرگ)، موجب اختلال در شکل گیری شخصیت سالم می شود. فضای عاطفی ضعیف و فقیری را در خانه ایجاد می کند که نتیجه اش در رشد روانی و سازش ناکافی در محیط خانواده و محیط های دیگر، ایجاد مسائل و مشکلات عاطفی فراوان در دانش آموزان و به دنبال آن، افت تحصیلی اوست. افت تحصیلی ممکن است افسردگی و آشفتگی های فراوانی نیز در خانواده ایجاد کند.

فقر اقتصادی خانواده

فقر اقتصادی خانواده توان اولیا را در تأمین بهداشت، خوراک و پوشاک مناسب، کتب و وسایل کمک آموزشی به صفر می رساند. دانش آموز گاه از تأمین لوازمی هم چون پرگار، خط کش و گونیا که جزو لوازم درجه دوم آموزش اند، ناتوان است. گاهی نیز بدون داشتن قلم و دفتر و با لباس کهنه و مندرس و با رنگی پریده و چشمانی گود رفته در کلاس درس حاضر می شود. این دانش آموز

معلمان به جای این که از دانش آموزان بپرسند چرا درس نمی خوانند، به دنبال ریشه ها و علل درس نخواندن آن ها باشند. پس از پیدا کردن علل افت تحصیلی هم راه حل مناسبی ارائه دهند. هرگز و در هیچ شرایطی دانش آموز سهل انگار و تنبل را از کلاس درس اخراج نکنند، زیرا ممکن است کلاس درس را دوست داشته باشد و با بیرون رفتن از کلاس رفتار نامطلوبی از خود نشان دهد.

در صورت با سواد بودن و برای این که الگوی مناسبی برای فرزند خود باشند، نیز در شبانه روز حداقل یک ساعت به مطالعه بنشینند.

● معلمان به جای این که از دانش آموزان بپرسند چرا درس نمی خوانند، به دنبال ریشه ها و علل درس نخواندن آن ها باشند. پس از پیدا کردن علل افت تحصیلی هم راه حل مناسبی ارائه دهند. هرگز و در هیچ شرایطی دانش آموز سهل انگار و تنبل را از کلاس درس اخراج نکنند، زیرا ممکن است کلاس درس را دوست داشته باشد و او با بیرون رفتن از کلاس رفتار نامطلوبی از خود نشان دهد. معلم باید در کلاس درس مدیری توانمند و روان شناسی آگاه باشد و متناسب با رفتار دانش آموز از روش های متفاوت تغییر رفتار استفاده کند.

● والدین و اولیای مدرسه هرگز از تنبیه بدنی استفاده نکنند، چرا که تنبیه بدنی اثرهای زیان باری در رفتار دانش آموز به جای می گذارد. از طریق تنبیه بدنی نمی توان دانش آموز را به درس خواندن علاقه مند کرد، بلکه برعکس در او نفرت و انزجار از مدرسه ایجاد می شود.

● والدین با فرزندان خود رفتاری منطقی و متناسب با سن و سال آن ها باشند و آنان را آن گونه که هستند، پذیرا باشند. به آن ها احترام بگذارند، موقعیت و فرصت اظهار نظر برای آنان ایجاد کنند و آن ها را با دیگران مقایسه نکنند که این خود مانع رشد اعتماد به نفس در آنان می شود.

نقش خانواده در بهداشت روانی دانش آموزان

خانواده به عنوان اولین و مهم ترین نهاد اجتماعی، تأثیر زیادی بر تحول و شکل گیری شخصیت دانش آموزان دارد. این تأثیرگذاری بسیار چشم گیر است و می تواند بهداشت روانی دانش آموزان را تحت الشعاع خود قرار دهد. برخی روانکاوان عقیده دارند بهداشت روانی افراد در پنج سال اول زندگی در خانواده پایه ریزی می شود.

نمی تواند آمادگی لازم را که (رکن اساسی یادگیری است) برای یادگیری و فعالیت کلاسی داشته باشد. در نتیجه انگیزه و رغبت برای یادگیری را از دست می دهد و دچار افت تحصیلی می شود. در بعضی مواقع فقر اقتصادی دانش آموز را مجبور می کند که برای جبران کمبودهای خود و خانواده اش، ساعاتی از روز به کار مشغول شود و در نتیجه فرصت کافی برای انجام تکالیف نداشته باشد. گاهی نیز به دلیل نداشتن لوازم التحریر، تکالیف خود را انجام نمی دهد و وقتی معلم از او سؤال می کند که چرا تکلیف خود را انجام نداده ای، مجبور است برای حفظ شخصیت و حرمت خود و خانواده اش، به دروغ گویی متوسل شود و از گفتن حقیقت که همانا ناتوانی خانواده در تهیه قلم و دفتر است، طفره رود و سرانجام فردی دروغ گو شود.

پیشنهادها

● پرسش نامه محرمانه ای که حاوی اطلاعات لازم از قبیل وضعیت اقتصادی خانواده، تحصیلات والدین، شمار اعضای خانواده، وضعیت جسمی و روحی والدین و سایر اعضای خانواده و... است، تهیه و تنظیم شود و به منظور آگاه کردن معلمان در اختیار آنان قرار گیرد.

● معلمان از طریق اولیای مدرسه و پرسش نامه محرمانه، از جو حاکم بر خانواده دانش آموزان آگاه شوند. با هر یک از آن ها مطابق با وضعیت روحی و روانی و خانوادگی شان رفتار کنند.

● اولیای مدرسه در ابتدای سال استقبال خوبی از دانش آموزان داشته باشند و حداقل با هدیه کردن یک شاخه گل به هر یک، نگرش مثبتی در آنان ایجاد کنند. زیرا خوش بینی به مدرسه مقدمه علاقه مند شدن و میل و رغبت است که اصل اساسی در یادگیری است.

● معلم در کلاس درس تک تک شاگردان را مورد توجه قرار دهد و حتی نگاه خود را به طور مساوی بین آن ها تقسیم کند. عدالت را رعایت کند و از تبعیض قائل شدن بین دانش آموزان بپرهیزد. بکوشد آن ها را به صورت انفرادی بشناسد و سهمی از وقت و انرژی خود را در اختیار هر یک از آن ها قرار دهد. در تدریس از روش های متنوع استفاده کند. با اولیای دانش آموزان و خود آن ها برخوردی محبت آمیز و مثبت داشته باشد و در کارهای کلاسی شاگردان را به پیشرفت و به دست آوردن اطلاعات جدید تشویق کند.

● والدین ماهانه سهم ناچیزی از درآمد خود را به خرید روزنامه، مجله و کتاب های کمک درسی برای فرزندان خود اختصاص دهند.

محیط خانوادگی دارای متغیرهای فراوانی است که کارکردهای متعددی دارند. از مهم‌ترین این کارکردها می‌توان به راهنمایی فرزندان و فراهم ساختن فرصت‌هایی برای آموزش و پرورش و گسترش روابط اجتماعی آنان و هم‌چنین، ایجاد روحیه مسئولیت‌پذیری در آنان اشاره کرد.

امروزه در رویکرد جامع بهداشت روانی، دو گرایش وجود دارد که با عنوان گرایش «مدرسه‌محور» و گرایش «خانواده‌محور» شناخته می‌شوند. در گرایش خانواده‌محور تأکید بر این است که عوامل مخرب بهداشت روانی در محیط خانواده، شناسایی شوند تا خانواده بتواند کارکردهای مؤثر خود را بروز دهد. اگر خانواده کارکرد مطلوبی داشته باشد و بتواند فرصت‌های مناسبی برای تحول شخصیت کودک فراهم سازد، نه تنها عزت‌نفس کودک، بلکه دیگر جنبه‌های مثبت شخصیت او نیز ارتقا می‌یابد و پایه‌های بهداشت روانی‌اش استوار می‌شود. کودک با فراگیری مهارت‌های زندگی زیر نظر والدین و دیگر اعضای خانواده، می‌تواند سازگاری خود را در محیط‌های اجتماعی و به‌خصوص محیط‌های آموزشی افزایش دهد.

نقش مدرسه در بهداشت روانی دانش‌آموزان

بعد از خانواده، مدرسه مهم‌ترین نهاد اجتماعی اثرگذار بر بهداشت روانی دانش‌آموزان است. امروزه تعامل بهداشت روانی دانش‌آموزان و محیط‌های آموزشی، در رشته «روان‌شناسی آموزشی» مورد بررسی قرار می‌گیرد. روان‌شناسان آموزشی در زمینه‌هایی چون راهنمایی و مشاوره، شناسایی اختلالات روانی، اجرای آزمون‌های شخصیتی و پیشرفت تحصیلی، و گاهی اوقات هم با ایجاد زمینه‌های مشاوره برای مدیران و معاونان مدرسه، ایفای نقش می‌کنند.

در ایران فعالیت روان‌شناسان آموزشی بسیار ضعیف است. به همین خاطر این مسئولیت خطیر به‌عهده معلمان، معاونان، مدیران و دیگر مسئولان مرتبط با زمینه‌های آموزش و پرورش قرار گرفته است. لذا در راستای توسعه بهداشت روانی دانش‌آموزان، مسئولان مرتبط با محیط آموزشی و اعضای خانواده دانش‌آموز، باید آموزش‌های منظم و دامنه‌داری ببینند تا بتوانند اقدامات سودمندی برای کاهش اختلالات رفتاری و بهداشت روانی دانش‌آموز صورت دهند.

از آن‌جا که طیف خدمات بهداشت روانی مناسب و وسیع است، در حیطه بهداشت روانی اولیه، پیش‌گیری از بروز هر نوع اختلالی صورت می‌گیرد. این امر با فعالیت‌های نظام‌گونه و هماهنگ مدرسه و خانواده امکان‌پذیر است. در بهداشت روانی ثانویه، علائم

هشداردهنده و یا اختلالات روانی بسیار خفیف و زودگذر شناسایی و بررسی می‌شوند تا قبل از وخیم شدن این اختلالات روان‌شناختی، به درمان سریع آن‌ها پرداخته شود. در بهداشت روانی مرحله سوم هم اختلالات رفتاری ویژه و مشخص شناسایی می‌شوند و شخص مبتلا برای درمان به متخصصان ارجاع داده می‌شود. در این مرحله تأکید بر شیوه‌های درمان اختلالات است.

پی‌نوشت

1. wastage

منابع

۱. احمدی، احمد. روان‌شناسی نوجوانان و جوانان. انتشارات ترمه. تهران. ۱۳۷۱.
۲. امین‌فر، مرتضی. «افت تحصیلی یا اتلاف در آموزش و پرورش». فصل‌نامه تعلیم و تربیت. سال دوم. پاییز و زمستان ۱۳۶۵. شماره ۷ و ۸. تهران. ۱۳۶۵.
۳. بازرگان، زهرا. «نگاهی دیگر به مسئله افت تحصیلی و شیوه‌های مؤثر مقابله با آن». نشریه پیوند. دی‌ماه ۱۳۷۹.
۴. بیابان‌گرد، اسماعیل. روش‌های پیش‌گیری از افت تحصیلی. انتشارات انجمن اولیا و مربیان. تهران. ۱۳۷۸.
۵. بهرام‌زاده، هیبت‌الله. «رابطه خانواده و افت تحصیلی در کارزون». پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران. ۱۳۷۲.
۶. حسین‌پور، شهره و کافیان، محمدرضا. آموزش مهارت‌های تخصصی. دفتر آموزش عمومی وزارت آموزش و پرورش. تهران. ۱۳۷۹.
۷. مجله معرفت، بهمن ۱۳۸۱، شماره ۶۲.
۸. شعاری‌نژاد، علی‌اکبر. مبانی روان‌شناختی تربیت. مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی. تهران. ۱۳۶۶.
۹. شفیع‌آبادی، عبدالله. فنون تربیت کودک. انتشارات چهره. تهران. ۱۳۷۱.
۱۰. نریزانی، محمد. «مروری بر عوامل مؤثر بر افت تحصیلی دانش‌آموزان». نشریه پیوند. بهمن ۱۳۵۱.
۱۱. مرتضوی‌زاده، حشمت‌الله. «مقایسه شیوه‌ها و استراتژی مطالعه و یادگیری دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی بالا و دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین دوره متوسطه استان کهگیلویه و بویراحمد». پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبایی. تهران.
۱۲. موریش، ایور. درآمدی بر جامعه‌شناسی تعلیم و تربیت. ترجمه غلامعلی سرمد. مرکز نشر دانشگاهی. تهران. ۱۳۷۳.
۱۳. انجمن اولیا و مربیان. راهنمای آموزش و مشاوره خانواده. دفتر مرکزی انجمن اولیا و مربیان جمهوری اسلامی ایران. تهران. ۱۳۷۲.
۱۴. به پژه، احمد. اصول برقراری رابطه انسانی با کودک و نوجوان. نشر رویش. تهران. ۱۳۸۰.
۱۵. سجادی، سیدمجتبی. بررسی تأثیر کلاس‌های آموزش خانواده در تغییر نگرش والدین شرکت‌کننده در کلاس‌ها نسبت به فرزندانشان در دوره ابتدایی شهرستان اراک. شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش استان مرکزی. اراک. ۱۳۸۰.
۱۶. شکوهی، غلامحسین. تعلیم و تربیت و مراحل آن. مؤسسه چاپ و انتشارات استان قدس رضوی. مشهد. ۱۳۷۱.